

KS. ARKADIUSZ DOMASZK SDB
UKSW, Warszawa

FUNKCJA EKONOMA W PRAWIE WŁASNYM TOWARZYSTWA ŚW. FRANCISZKA SALEZEGO

Poszczególne instytuty zakonne cechuje określony stan wewnętrznej organizacji. Prawo własne ujmuje zadania różnych zakonników (zakonnice) od najmniejszych struktur po zarząd na poziomie centralnym. Dotyczy to także zagadnień ekonomicznych.

Wyznacznikiem dla określenia zadań przypisanych konkretnym zakonnikom jest także prawo powszechne Kościoła. Wszelkie sprawy zarządu dobrami doczesnymi, pod nadzorem przełożonych zakonnych, zwykle spoczywają na barkach ekonomów. Prawo kanoniczne domaga się ich ustanowienia lub zaleca ich mianowanie.

W niniejszym opracowaniu zostaną omówione normy prawa powszechnego dotyczące zadań i wyznaczenia ekonomów zakonnych. Następnie przybliżone będą zasady prawa własnego w Towarzystwie św. Franciszka Salezego¹, a więc wyznaczenie ekonomów i ich obowiązki na poziomie zarządu centralnego, prowincji i domu zakonnego. Celem opracowania jest skonfrontowanie prawa własnego salezjanów z normami powszechnymi, tj. ukazanie, jak szczegółowe rozwiązania, obecne w normach i praktyce życia salezjańskiego, odpowiadają na wytyczne Kościoła w przestrzeni ekonomicznej.

¹ Por. *Konstytucje i Regulaminy Ogólne Towarzystwa św. Franciszka Salezego*, Rzym 1986; fundamentalne prawo własne salezjanów składa się z dwóch zbiorów, dalej cytuję *Konstytucje* lub *Regulaminy*. Zamiennie z pełną nazwą „Towarzystwo św. Franciszka Salezego” używam nazwy skróconej „Towarzystwo Salezjańskie” lub „Zgromadzenie Salezjańskie”. W tradycji instytutu określenie „prowincja zakonna” zastępowane jest terminem „inspektoria”, a „prowincja!” zwany jest „inspektorem”.

1. EKONOM W PRAWIE POWSZECHNYM

Potrzeba odpowiedniego gospodarowania dobrami doczesnymi, które należą do instytutu zakonnego, a jednocześnie stanowią dobra kościelne, wymaga ustanowienia urzędu ekonoma. Rozwiązanie to pojawiło się niemal od początku życia zakonnego, np. w klasztorach zorganizowanych według reguły św. Pachomiusza występował ekonom klasztoru i ekonom federacji². Aktualnie, prawo powszechne reguluje tę kwestię następująco: „W każdym instytucie, a także prowincji kierowanej przez wyższego przełożonego, powinien być ekonom, różny od wyższego przełożonego, a ustanowiony zgodnie z własnym prawem. Ma on zarządzać dobrami pod kierownictwem odnośnego przełożonego. Również we wspólnotach lokalnych należy wedle możliwości ustanowić ekonoma, różnego od przełożonego miejscowego”³.

Uzasadnieniem takiej normy są różne powody. Należą do nich względy praktyczne, w ramach życia wspólnotowego występuje swoista specjalizacja zadań i funkcji. Niektórzy zakonnicy posiadają więcej umiejętności praktycznych, a czasem i przygotowanie teoretyczne do pełnienia funkcji administracyjnych. Oddzielenie zadań przełożonego od obowiązków ekonoma pozwala temu pierwszemu skupić się na animacji życia wspólnoty i odciąża od nadmiernej troski o rzeczy materialne⁴. Urząd ekonoma można porównać do ustanowionych w pierwotnym Kościele diakonów, którzy troszczyli się o dobra doczesne, aby inni mogli oddać się „modlitwie i posłudze słowa” (Dz 6,1-6).

Instytuty męskie dzieli się m.in. na kleryckie i niekleryckie⁵. W tych pierwszych obok duchownych mogą być też bracia zakonni, którym można powierzyć urząd ekonoma. „Zarząd dobrami doczesnymi nie jest bowiem funkcją ani specyficzną kapłańską, ani niezamienną i wobec braku *slug oltarza i słowa* desygnowanie na to stanowisko kapłanów rzadko będzie w tych instytutach celowe i zgodne z eklezjalnym pojmowaniem tego urzędu”⁶.

² Por. B.W. Zubert, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, t. 2, cz. 3, Lublin 1990, s. 101; J.R. Bar, J. Kałowski, *Prawo o instytutach życia konsekrowanego*, Warszawa 1985, s. 91.

³ *Codex Iuris Canonici, auctoritate Joannis Pauli PP. promulgatus, Kodeks Prawa Kanonicznego*. Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Poznań 1984 (dalej KPK 1983), kan. 636 § 1. Dobra należące do określonej osoby prawnej zakonnej są dobrami kościelnymi i należy do nich stosować prawo kanoniczne, por. tamże, kan. 1257 § 2. W administracji zakonnej stosuje się normy zawarte w księdze piątej Kodeksu z 1983 r., która nosi tytuł: *Dobra doczesne Kościoła*. Por. też S. Recchi, *L'economista negli istituti religiosi*, *Quaderni di diritto ecclesiale* 22(2009), s. 130-140.

⁴ Por. B.W. Zubert, *Komentarz...*, dz. cyt., s. 101-102.

⁵ Por. KPK 1983, kan. 588 § 1-3.

⁶ B.W. Zubert, *Komentarz...*, dz. cyt., s. 102.

Obligatoryjnie trzeba ustanowić: ekonoma dla całego instytutu oraz ekonoma prowincji. Ekonom generalny odpowiada za administrację dóbr całego instytutu i nadzoruje wszelkie działania ekonomiczne struktur jemu podległych⁷. Szczegółowe kwestie rozstrzyga prawo własne, w tym także: zagadnienie sposobu jego ustanowienia (wybór lub mianowanie) oraz odwołania, długość kadencji, wymagane przymioty i kwalifikacje, zakres kompetencji.

Również obowiązkowo trzeba ustanowić ekonoma prowincji. Do niego należy administracja dobrami prowincji i nadzór nad poszczególnymi domami zakonnymi. Urząd występuje w tych instytutach, gdzie istnieje podział na prowincje z oddzielnym przełożonym wyższym⁸. Również prawo własne ustanawia normy szczegółowe dotyczące ekonoma prowincji.

Prawo powszechne inaczej rozwiązuje omawiane zagadnienie we wspólnocie lokalnej. Tam powinien być ustanowiony (wedle możliwości) ekonom różny od przełożonego. Fakultatywne rozwiązanie zależy od realnych możliwości i warunków określonej wspólnoty. Trudności w ustanowieniu ekonoma lokalnego lub czasem niemożliwość wynikać może z przyczyn personalnych, czy z braku rzeczywistej potrzeby. Wspólnota lokalna może oznaczać dom zakonny⁹ lub jeszcze mniejsze jednostki przynależące do określonego domu. Każda wspólnota ma podlegać kontroli w sprawach ekonomicznych. Jeśli nie można ustanowić ekonoma lokalnego, to jego zadania wypełnia miejscowy przełożony¹⁰.

Ekonomowie wypełniają swe zadania pod zwierzchnictwem przełożonych. Są to funkcje rozdzielne (urzędy niepołączalne), czyli pełnią je różne osoby¹¹. Jedynie we wspólnotach lokalnych, w razie potrzeby, można tolerować łączenie tych zadań. Zależność od przełożonych dotyczy także działań związanych ze zwyczajnym zarządzaniem¹².

Obejmując swój urząd, ekonom winien złożyć przysięgę, że swe obowiązki będzie pełnił dobrze i sumiennie¹³. Do niego, jako dobrego gospodarza, należy m.in.: zawieranie umów ubezpieczeniowych, pobieranie dochodów, spłacanie zobowiązań, prowadzenie ksiąg ekonomicznych itd.¹⁴. Jednym z zasadniczych

⁷ O zarządzie dóbr i obowiązkach administratorów, por. KPK 1983, kan. 1273-1289.

⁸ Por. tamże, kan. 621.

⁹ Por. tamże, kan. 608.

¹⁰ Por. B.W. Zubert, *Komentarz...*, dz. cyt., s. 103.

¹¹ Por. A. Chrapkowski, J. Krzywda, *Instytuty życia konsekrowanego*, w: *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. II/2, red. J. Krukowski, Poznań 2006, s. 68.

¹² Por. KPK 1983, kan. 638 § 1-2.

¹³ Por. tamże, kan. 1283 n. 1; przed objęciem urzędu należy sporządzić dokładny inwentarz dóbr, por. tamże, kan. 1283 n. 2-3.

¹⁴ „Powinni zatem: 1° czuwać, ażeby powierzone ich pieczy dobra nie przypadły lub nie doznały jakiejś szkody, zawierając w tym celu w razie potrzeby odpowiednie umowy ubezpieczające; 2° troszczyć się, żeby własność dóbr kościelnych była zabezpieczona środkami ważnymi według prawa państwowego; 3° przestrzegać przepisów zarówno prawa kanonicznego, jak i państwowego, albo wydanych przez fundatora, ofiarodawcę lub uprawnioną władzę, a zwłaszcza starać się,

celów dóbr doczesnych Kościoła jest „prowadzenie dzieł apostolatu i miłości, zwłaszcza wobec biednych”¹⁵. Obowiązkiem instytutów jest dawanie zbiorowego (wspólnotowego) świadectwa miłości i ubóstwa, co oznacza również pomoc dla ubogich¹⁶. Jednakże pomoc charytatywna, za którą odpowiada ekonom, mieści się w ramach zwyczajnej administracji, tj. może on wspomagać potrzebujących z dóbr ruchomych, nie naruszając podstaw ekonomicznych samej osoby prawnej¹⁷.

Z administracją łączy się też sprawozdawczość, która jest obowiązkiem ekonomów. „W czasie oraz w sposób określony we własnym prawie, ekonomi i inni zarządcy mają obowiązek przedłożyć kompetentnej władzy sprawozdanie z wykonanego zarządu”¹⁸.

Sprawozdania składane są przełożonym wewnętrznym. Obok ekonomów, którzy są członkami instytutu, mogą występować według zapisu kodeksowego „inni zarządcy”. Te osoby, zależne od ekonomy, odpowiadają za określone sektory działalności; inni zarządcy zwykle przedstawiają raporty ekonomowi, a ten z kolei kompetentnej władzy. Prawo własne wskazuje zakres sprawozdań, ich częstotliwość itd. „Przedmiotem sprawozdań są według prawa własnego zazwyczaj nie tylko sprawy czysto materialne, lecz także wydatki związane z działalnością kulturalną, publicystyczną, gromadzeniem zbiorów bibliotecznych, działalnością apostołską oraz ewentualnymi stowarzyszeniami, komisjami, instytutami, itp.”¹⁹. Trzeba jednak podkreślić, że choć ekonom działa pod zwierzchnictwem

by Kościół nie poniósł szkody wskutek nieprzestrzegania ustaw państwowych; 4° pobierać skrupulatnie i we właściwym czasie dochody z dóbr i należności, pobrane zaś przechowywać bezpiecznie i używać ich zgodnie z wolą fundatora albo z normami prawnymi; 5° wypłacać w ustalonych terminach procenty, należne z tytułu pożyczki lub zastawu, czuwając nad odpowiednim zwrotem głównej sumy długu; 6° pieniądze pozostałe po pokryciu wydatków, które mogą być korzystnie ulokowane, ulokować za zgodą ordynariusza na korzyść osoby prawnej; 7° mieć należycie prowadzone księgi przychodów oraz rozchodów; 8° pod koniec każdego roku sporządzić sprawozdanie z zarządu; 9° dokumenty i dowody, na których opierają się prawa Kościoła lub instytucji do majątku, należycie porządkować i przechowywać w odpowiednim archiwum oraz strzec ich; autentyczne zaś ich odpisy, gdy się to da łatwo uczynić, złożyć w archiwum kurii”. Tamże, kan. 1284 § 2.

¹⁵ Tamże, kan. 1254 § 2. Do nich należy też zawieranie umów o pracę, w zgodzie z prawem państwowym i nauką społeczną Kościoła, por. tamże, kan. 1286.

¹⁶ Por. tamże, kan. 640. Por. E. Gambari, *Życie zakonne po Soborze Watykańskim II*, tłum. J.E. Bielecki, Kraków 1998, s. 685-686.

¹⁷ Por. KPK 1983, kan. 1285.

¹⁸ Tamże, kan. 636 § 2. „Klasztory niezależne, o których w kan. 615, powinny raz w roku składać sprawozdania z zarządu ordynariuszowi miejsca. Ponadto ordynariuszowi miejsca przysługuje prawo wglądu w sprawy gospodarcze domu zakonnego na prawie diecezjalnym”. Tamże, kan. 637.

¹⁹ B.W. Zubert, *Komentarz...*, dz. cyt., s. 103. Sprawozdawczość jest działaniem następczym; do uprzednich należy przygotowywanie projektowanych przychodów i wydatków, co także należy do zadań zarządców, por. KPK 1983, kan. 1284 § 3. Prawo partykularne może stanowić o sprawozdaniach, które przedstawia się wiernym, z dóbr ofiarowanych na potrzeby Kościoła, por. tamże, kan. 1287 § 2.

przełożonego, to nie jest on jedynie jego delegatem czy mechanicznym wykonawcą decyzji; posiada swój urząd i związane z tym prawa i obowiązki²⁰.

Charakteryzując postać ekonoma w prawie powszechnym Kościoła, dodać należy, że oprócz zwyczajnej administracji zdarzają się czynności przekraczające zwykły zakres obowiązków. Dlatego prawo własne winno określić akty nadzwyczajnego zarządu oraz warunki wymagane do ważnego działania w takich sytuacjach²¹. W tak nakreślonych ramach mieści się też posługa ekonoma. Podobnie, ważność alienacji i innych działań, które mogą przynieść uszczerbek stanu majątkowego osoby prawnej, zależy od zezwolenia odpowiedniego przełożonego, a tego wskazuje prawo własne. W niektórych sytuacjach konieczna jest ponadto zgoda Stolicy Apostolskiej na alienację²². Do ekonomów stosuje się ponadto normy o odpowiedzialności za długi i zobowiązania²³.

2. EKONOM GENERALNY

W Zgromadzeniu Salezjańskim swoją posługę pełnią ekonomowie na poziomie zarządu centralnego, prowincji i domu zakonnego. Termin „ekonom”, związany z administracją dóbr materialnych, nie tyle określa aktywną dziedzinę posłannictwa salezjańskiego, ile pewien wymiar życia obecny w posługiwaniu każdej ze wspólnot: apostołstwo wymaga środków finansowych i z konieczności domaga się jakiegoś zarządu²⁴.

²⁰ Por. E. Gambari, *Życie zakonne po Soborze Watykańskim II*, dz. cyt., s. 682.

²¹ Por. KPK 1983, kan. 638 § 1.

²² „Do ważności alienacji i jakiegokolwiek działania, przez które stan majątkowy osoby prawnej może doznać uszczerbku, potrzebne jest pisemne zezwolenie kompetentnego przełożonego, wydane za zgodą jego rady. Jeśli natomiast chodzi o transakcje, w których suma przekracza wysokość określoną dla danego regionu przez Stolicę Apostolską, albo przedmiotem są dobra ofiarowane Kościołowi na mocy ślubu albo rzeczy drogie i cenne z racji artystycznych lub historycznych, potrzebna jest ponadto zgoda Stolicy Świętej”. Tamże, kan. 638 § 3. Przez pojęcie *alienacji* w prawie kanonicznym rozumie się nie tylko przekazanie prawa własności innemu podmiotowi, ale będzie to też każde inne działanie prawne powodujące pogorszenie stanu majątkowego kościelnej osoby prawnej, np.: zamiana, dzierżawa, najem, zastaw itd.

²³ „Jeśli osoba prawna zaciągnęła długi i zobowiązania, nawet za zezwoleniem przełożonych, sama powinna za nie odpowiadać. Jeśli zaciągnął je członek instytutu za zezwoleniem przełożonego w stosunku do swoich dóbr, sam jest odpowiedzialny, jeśli zaś na polecenie przełożonego załatwił sprawę instytutu, odpowiedzialny jest instytut. Jeśli zaciągnął je zakonnik bez zezwolenia przełożonych, powinien odpowiadać sam, a nie osoba prawna. Zawsze jednak można wnieść skargę przeciw temu, który odniósł jakąś korzyść z zawartego kontraktu. Przełożeni zakonni nie powinni zezwalać na zaciąganie długów, jeśli nie jest pewne, że ze zwyczajnych dochodów można spłacić należne procenty, oraz w niezbyt długim czasie z uzyskanej zgodnie z prawem amortyzacji zwrócić sumę podstawową”. Tamże, kan. 639 § 1-5.

²⁴ Por. *Program życia salezjanów Księdza Bosko. Przewodnik po lekturze Konstytucji Salezjańskich*, red. S. Kuciński, Kraków 1997, s. 628.

Ekonom generalny wchodzi w skład Rady generalnej²⁵. Rada jest ustanawiana na Kapitule generalnej, każdego z radców wybiera się w oddzielnym głosowaniu²⁶. Ekonom generalny jest zatem wybierany na ten urząd²⁷. Kadencja trwa sześć lat i może być ponowiona²⁸. „Jeśliby któryś z członków Rady generalnej zmarł lub był bezwzględnie przeszkodzony, wówczas Przełożony Generalny, za zgodą swej Rady, powierzy urząd aż do upływu sześćciolecia temu, kogo w Panu uzna za bardziej odpowiedniego”²⁹.

Konstytucje Salezjańskie ustanawiają podstawowe wymogi dla kandydatów. Aby współbrat mógł być wybrany członkiem Rady generalnej, musi być profesem wieczystym przynajmniej od lat dziesięciu³⁰. Wymóg kapłaństwa jest postawiony Przełożonemu Generalnemu i jego wikariuszowi, więc ekonomem może być brat zakonny (w terminologii salezjańskiej koadiutor)³¹. Od każdego ekonomy, jako fachowca, oczekuje się wielu cech i postaw, takich jak: bieżącej znajomości w różnych dziedzinach ekonomicznych, staranności, porządku i dokładności w podejmowanych działaniach, roztropności w decydowaniu, zachowania norm prawa kanonicznego i państwowego oraz umiejętności odpowiedniego traktowania osób (współbraci i innych)³².

„Ekonom generalny zarządza dobrami, które nie należą do określonej inspektorii lub domu, lecz do całego Towarzystwa. Koordynuje i sprawdza administracje inspektorialne, aby ich prowadzenie odpowiadało wymogom ubóstwa zakonnego i służbie posłannictwa salezjańskiego. Czuwa, aby zachowywano niezbędne normy prawidłowej administracji”³³. Chociaż może występować podobieństwo do administracji cywilnej, to: „ubóstwo osobiste i wspólnotowe oraz administracja dobrami materialnymi, ukierunkowana na posłannictwo zgromadzenia, są kryteriami, które odróżniają instytut zakonny od przedsiębiorstwa produkcyj-

²⁵ Por. *Konstytucje*, art. 133.

²⁶ Por. tamże, art. 141 § 1. 147.

²⁷ Por. tamże, art. 153.

²⁸ Por. tamże, art. 142.

²⁹ Tamże. W tym wypadku mianowanie zastępuje wybór na urząd. Na temat wyborów kanonicznych, por. KPK 1983, kan. 164-179; por. także A. Domasz, *Wybory w prawie własnym Towarzystwa Św. Franciszka Salezego*, *Seminare. Poszukiwania naukowe* 26(2009), s. 115-126.

³⁰ Por. *Konstytucje*, art. 141 § 2.

³¹ Na Kapitule Generalnej w 2008 r. na urząd Ekonomy generalnego został wybrany pan Claudio Marangio. Poprzednio był ekonomem inspektorialnym włoskiego Okręgu Piemontu i Valle d'Aosta. Jest pierwszym salezjaninem koadiutorem, który został Radcą generalnym, por. <<http://www.infoans.org/1.asp?sez=1&sotSez=&doc=2542&lingua=6>>, (data dostępu: 23.07.2009).

³² Por. *Program życia salezjanów Księdza Bosko*, dz. cyt., s. 681.

³³ *Konstytucje*, art. 139; por. tamże, art. 190; *Program życia salezjanów Księdza Bosko*, dz. cyt., s. 680-682. Por. także J.E. Vecchi, *List Przełożonego Generalnego: Złitował się nad nimi (Mk 6,34). Nowe formy ubóstwa, posłannictwo salezjańskie i znaczenie*, w: *Dokumenty Rady Generalnej Towarzystwa Salezjańskiego św. Jana Bosko* (dalej *Dokumenty Rady Generalnej*), nr 359(78), s. 3-33.

nego czy handlowego”³⁴. Czuwanie ekonoma zmierza do tego, aby administracja była uporządkowana, przejrzysta, sprawdzalna, z zastosowaniem współczesnych technik w tej dziedzinie³⁵.

W praktyce, do obowiązków Ekonoma generalnego należy nadzór nad: nabywaniem dóbr, alienacjami, zakładaniem hipoteki, wydzierżawianiem nieruchomości, zaciąganiem pożyczek, przyjmowaniem spadków, zapisów, czy darowizn z obciążeniem, ustanawianiem fundacji, dożywocia i stypendiów naukowych, wznoszeniem nowych budowli lub dokonywaniem istotnych zmian w już istniejących³⁶. W myśl zasady pomocniczości, niektóre z tych decyzji, do określonego progu kwoty pieniężnej, może podejmować inspektor³⁷.

Ponadto ekonom na szczeblu centralnym kontroluje działalność administracyjną inspektorii i domów, sprawdza coroczne sprawozdania. A następnie raportuje swój zarząd Przełożonemu Generalnemu raz w roku oraz na każde żądanie³⁸. Wraz z pracownikami swego biura (ekonomat generalny) przygotowuje preliminarz budżetowy i roczne bilanse, które z kolei zatwierdza Przełożony Generalny i jego Rada³⁹.

³⁴ *Program życia salezjanów Księdza Bosko*, dz. cyt., s. 628. Ekonomia jest jednym z narzędzi podporządkowanych posłannictwu młodzieżowemu, a „złe ekonomiczne zarządzanie stwarza szkodę i nieład we wspólnotach, w dziełach i w posłannictwie”, G. Mazzali, *Wskazania dla poprawnego zarządzania w inspektorjach*, w: *Dokumenty Rady Generalnej*, nr 387(85), s. 42-47.

³⁵ Por. *Program życia salezjanów Księdza Bosko*, dz. cyt., s. 628; G. Mazzali, *Wskazania dla poprawnego zarządzania w inspektorjach*, art. cyt., s. 43-45.

³⁶ Por. *Konstytucje*, art. 188; *Regulaminy*, nr 192. Ważniejsze operacje ekonomiczne, wyliczone w art. 188 *Konstytucji*, wskazują na to, że nikt w Zgromadzeniu Salezjańskim nie jest właścicielem dóbr, ale że są to dobra kościelne. Inaczej mówiąc, salezjanie są administratorami środków, które nie należą do nich indywidualnie, por. *Program życia salezjanów Księdza Bosko*, dz. cyt., s. 676-677. Jedną z praktyk ubóstwa zakonnego jest *scrutinium paupertatis*, por. G. Mazzali, *Niektóre przewodnie kryteria dla sformułowania osobistego i wspólnotowego scrutinium paupertatis*, w: *Dokumenty Rady Generalnej*, nr 384(84), s. 40-46. Por. także O. Paron, „*Prosić o zezwolenie*”, w: *Dokumenty Rady Generalnej*, nr 348(75), s. 38-40; tenże, *Nieuczciwie przywłaszczony grosz*, w: *Dokumenty Rady Generalnej*, nr 354(76), s. 46-49. Przytaczani: G. Mazzali i O. Paron byli Ekonomami generalnymi Towarzystwa Salezjańskiego.

³⁷ Por. *Konstytucje*, art. 189. Progi kwotowe określa Przełożony Generalny za zgodą swej Rady; operacje powyżej kwot ustalonych przez Stolicę Apostolską, albo gdy chodzi o przedmioty o większej wartości historycznej lub artystycznej, i tak trzeba przedstawić do akceptacji Stolicy Apostolskiej, por. tamże.

³⁸ Por. *Regulaminy*, nr 192, 196.

³⁹ Por. tamże, nr 106. Dobrze prowadzona rachunkowość jest podstawą do przygotowania wiarygodnych preliminarzy budżetowych oraz końcowych bilansów, por. G. Mazzali, *Wskazania dla poprawnego zarządzania w inspektorjach*, art. cyt., s. 45-47; tenże, *Niektóre wskazania praktyczne na temat praktyki ubóstwa*, w: *Dokumenty Rady Generalnej*, nr 367(80), s. 38-44.

3. EKONOM W PROWINCJI

Jednym z ważnych współpracowników inspektora jest ekonom inspektorialny, który jest członkiem Rady inspektorialnej⁴⁰. Na tym poziomie sprawowania władzy nie ma wyborów, tj. Przełożony Generalny mianuje radców na wniosek inspektora i po uprzedniej konsultacji wśród współbraci⁴¹. Kadencja trwa trzy lata i może być ponowiona. Od kandydata na ekonoma inspektorialnego wymaga się, by był profesem wieczystym od co najmniej pięciu lat i z zakończoną formacją początkową⁴². To oznacza, że może nim być także salezjanin koadiutor.

„Jest obowiązkiem ekonoma inspektorialnego zarządzać dobrami inspektorii, kontrolować i koordynować sprawy ekonomiczne poszczególnych domów, w porozumieniu z inspektorem i według ustalonych norm”⁴³. Działając w łączności z inspektorem, ekonom na szczeblu inspektorii pomaga ekonomom lokalnym w ich obowiązkach⁴⁴, koordynuje wspólne inicjatywy, sprawdza administrację domów podczas ich wizytacji, zwołuje zebrania ekonomów lokalnych, kontroluje roczne sprawozdania, zbiera wspólne świadectwa na rzecz prowincji⁴⁵. Ponadto kontroluje prace budowlane w inspektorii, także, gdy jest to inwestycja pojedynczego domu⁴⁶. Okresowo informuje inspektora i jego Radę o swej działalności, im przedstawia bilans roczny oraz preliminarz budżetowy: „Bilans będzie obejmował obrót pieniężny i stan majątkowy inspektorii wraz z zestawieniem sprawozdań poszczególnych domów; egzemplarz, podpisany przez inspektora i jego Radę, prześle się ekonomowi generalnemu”⁴⁷. Rozliczanie się, wiele razy obecne w prawie własnym Towarzystwa Salezjańskiego, wpisuje się wyraźnie w indywidualne i wspólnotowe świadectwo ubóstwa i miłości⁴⁸. Praktyka ślubu

⁴⁰ Por. *Regulaminy*, nr 164.

⁴¹ Por. *Konstytucje*, art. 167.

⁴² Por. tamże, art. 166.

⁴³ Tamże, art. 169. Por. *Regulaminy*, nr 193; *Program życia salezjanów Księdza Bosko*, dz. cyt., s. 652.

⁴⁴ Wyrazem pomocy dla ekonomów lokalnych jest organizowanie dla nich szkoleń w dziedzinie administracji, w obrębie jednej, czy kilku inspektorii, por. *Regulaminy*, nr 186; *Towarzystwo Salezjańskie Inspektoriat św. Wojciecha, Dokumenty Końcowe IX Kapituły Inspektorialnej, Ląd nad Wartą 10-14 IV 2007 r.* (dalej *Kapituła Inspektorialna 2007*), Piła 2007, nr 315, s. 89. Szkolenia winny być systematycznie, przynajmniej raz w roku, a nawet można przewidzieć szkolenia współbraci na tematy ekonomiczne, jeszcze w czasie formacji początkowej, por. tamże.

⁴⁵ Por. *Regulaminy*, nr 194; *Kapituła Inspektorialna 2007*, nr 342, s. 96. Inspektor, za zgodą swej Rady, ustala wspólne świadectwa na potrzeby inspektorii oraz plany pomocy materialnej pomiędzy domami inspektorii, por. *Regulaminy*, nr 197; *Kapituła Inspektorialna 2007*, nr 344-355, s. 96-98.

⁴⁶ Por. *Regulaminy*, nr 195; *Kapituła Inspektorialna 2007*, nr 343, s. 96.

⁴⁷ *Regulaminy*, nr 196; por. *Kapituła Inspektorialna 2007*, nr 360, s. 100.

⁴⁸ Por. *Program życia salezjanów Księdza Bosko*, dz. cyt., s. 678-679; KPK 1983, kan. 640; O. Paron, *Zdawać sprawę*, w: *Dokumenty Rady Generalnej*, nr 345(74), s. 52-55. Zachowanie norm prawa państwowego w administracji salezjańskiej jest dodatkowym argumentem w wychowaniu

ubóstwa, realizowana przez salezjanów, nie tylko jest wspomnianym świadectwem, ale także jest wyrazem solidarności z ubogimi i dlatego potrzebne jest odpowiedzialne i solidarne zarządzanie środkami materialnymi⁴⁹.

Wyznacznikiem dla administracji inspektorialnej oraz lokalnej są ustalenia kapituły inspektorialnej, która powinna podać wskazania dotyczące: „1. dziennika podawczego, archiwum administracyjnego akt publicznych, umów, testamentów, rejestrów, ksiąg zobowiązań, inwentarzy, i innych; 2. dokumentacji własności, przechowywania papierów wartościowych i ważnych dokumentów; 3. legatów na cele kultu i stypendiów dobroczynnych; 4. księgowości i ujednoczenia administracji różnych sektorów jakiegoś dzieła; 5. relacji ekonomicznych parafii i domu w oparciu o prawo powszechne i *Konstytucje*; 6. oraz wszelkich innych przepisów, jakie podsunie miejscowe doświadczenie”⁵⁰. Wymienione zadania kapituła może zlecić inspektorowi i jego Radzie. Ekonom inspektorialny koordynuje i nadzoruje archiwum o charakterze administracyjnym⁵¹.

4. EKONOM LOKALNY

Funkcjonowanie każdego domu zakonnego w nieunikniony sposób łączy się z zagadnieniami administracyjnymi. Zwykle odpowiada za nie ekonom lokalny, który jest członkiem Rady wspólnoty⁵². „Ekonom jest bezpośrednio odpowiedzialny za administrację dóbr doczesnych domu zakonnego w zależności od dyrektora z jego Radą. Spełnia swoją posługę w duchu miłości i ubóstwa”⁵³.

młodych ludzi, których kształtuje się na *uczciwych obywateli*, por. *Program życia salezjanów Księdza Bosko*, dz. cyt., s. 679.

⁴⁹ Por. „*Da mihi animas, cetera tolle*”. *Dokumenty 26 Kapituły Generalnej Towarzystwa Św. Franciszka Salezego, Rzym 23 lutego-12 kwietnia 2008*, w: *Dokumenty Rady Generalnej*, nr 401(89), s. 55-64; *Program animacji i zarządu Przełożonego Generalnego i jego Rady na sześćdziesiąt lat 2008-2014*, w: *Dokumenty Rady Generalnej*, nr 402(89), s. 62-69. Solidarność w administracji wyraża się m.in. tworzeniem funduszy solidarnościowych, misyjnych, stypendialnych i innych, które występują na poziomie inspektorii, ale też ekonomatu generalnego, por. G. Mazzali, F. Alencherry, *Solidarność i pomoc finansowa w służbie naszego posłannictwa*, w: *Dokumenty Rady Generalnej*, nr 381(84), s. 38-43; *Kapituła Inspektorialna 2007*, nr 346-352, s. 97-98. Swoistą formą funduszy stypendialnego jest zwolnienie konkretnych uczniów w szkołach prowadzonych przez Towarzystwo Salezjańskie z całości lub części czesnego, por. tamże, nr 348, s. 97.

⁵⁰ *Regulaminy*, nr 190. Por. G. Mazzali, *Wskazania do rewizji ekonomicznej części Dyrektorium Inspektorialnego*, w: *Dokumenty Rady Generalnej*, nr 382(84), s. 43-47.

⁵¹ Por. *Kapituła Inspektorialna 2007*, nr 359, s. 99-100; normy określonej inspektorii mogą uszczegóławiać, jakie dokumenty winny znajdować się w takim archiwum, np. do wymienionych wyżej dodać można protokoły zdawczo-odbiorcze z przekazania zarządu, przy zmianie osób pełniących określony urząd, por. tamże.

⁵² Por. *Konstytucje*, art. 179.

⁵³ Tamże, art. 184. Por. *Program życia salezjanów Księdza Bosko*, dz. cyt., s. 666; *Kapituła Inspektorialna 2007*, nr 314, s. 89.

Ekonoma mianuje inspektor, po wysłuchaniu zdania dyrektora wspólnoty⁵⁴. Urząd administratora powinien być oddzielony od innych obowiązków, zwykle nie łączy się go z zadaniami przełożonego, jak i wikariusza dyrektora⁵⁵. Decyzją Kapituły Generalnej w 2008 r. zadania ekonoma lokalnego można powierzyć osobie świeckiej. Tak nowatorskie rozstrzygnięcie motywowane jest brakiem odpowiednio przygotowanych współpracowników oraz wielością zajęć realizowanych przez wspólnotę. Jednakże włączenie osoby świeckiej, która nie jest współpracownikiem, w odpowiedzialność za stronę administracyjną dzieła salezjańskiego może wywoływać różne trudności praktyczne i prawne. Przyszłość zweryfikuje, czy ta decyzja Kapituły jest właściwa⁵⁶.

Ekonom lokalny nadzoruje działania administracyjne domu: „Wszelkie obroty ekonomiczne i finansowe różnych sektorów domu, także i te dyrektora, muszą przechodzić przez biuro administracyjne, które niech będzie zorganizowane odpowiednio do jego znaczenia i złożoności”⁵⁷. Wspólnota może prowadzić wiele dzieł (parafia, szkoła, oratorium, świetlica dziecięco-młodzieżowa itd.), dlatego współpracownicy odpowiedzialni za nie przedstawiają sprawozdania przełożonemu, ale jednocześnie jest to część administracji, która „przechodzi przez ręce” ekonoma⁵⁸.

Pilne i staranne prowadzenie zarządu przez ekonoma sprowadza się do tego, że: „w porozumieniu z dyrektorem będzie dokonywał zakupów; będzie się troszczył o personel zewnętrzny i umowy ubezpieczeniowe; będzie czuwał, aby unikano nadużyć i wszelkiego rodzaju marnotrawstwa; zadba o urządzenie i dołoży starań, aby pomieszczenia były proste, funkcjonalne, uporządkowane i schludne”⁵⁹.

Ekonom pomaga ponadto przeżywać współpracownikom ich powołanie w wierności charyzmatowi. „Zjednoczony z dyrektorem jest stróżem ducha ubóstwa, jakiego Ksiądz Bosko pragnął dla swej rodziny: ducha zdrowej ekonomii i ufności w Opatrzność, ubóstwa, które przyjmuje w posiadanie środki potrzebne do naszej

⁵⁴ Por. *Regulaminy*, nr 183.

⁵⁵ Por. tamże, nr 182.

⁵⁶ Kapituła Generalna 26 w 2008 r.: „postanawia udzielić inspektorom prawa włączenia do Dyrektorium Inspektorialnego przepisu przewidującego, w pewnych okolicznościach, możliwość wyznaczenia osoby świeckiej, mianowanej przez Inspektora, po wysłuchaniu opinii Dyrektora, do pełnienia funkcji ekonoma wspólnoty lokalnej. Na zaproszenie Dyrektora będzie mogła ona uczestniczyć, bez prawa głosu, w Radzie wspólnoty, ilekroć wymagana będzie jej obecność”. „*Da mihi animas, cetera tolle*”. *Dokumenty 26 Kapituły Generalnej...*, dz. cyt., nr 121, s. 80-81. Zapis kodeksowy nie stanowi wprost w kan. 636, że ekonomami muszą być członkowie instytutu. Dlatego występują w tej materii rozbieżne opinie, por. R. Smith, w: *New commentary on the Code of Canon Law*, ed. J. P. Beal, J. A. Corriden, T. J. Green, New York-Mahwah 2000, s. 800.

⁵⁷ *Regulaminy*, nr 198.

⁵⁸ Por. tamże.

⁵⁹ Tamże, nr 199. Wiele szczegółowych kwestii i wskazań dla ekonoma lokalnego zawierają dyrektoria inspektorialne, por. *Kapituła Inspektorialna 2007*, nr 316-339, s. 89-95.

pracy i posługuje się nimi w taki sposób, aby wszyscy mogli dostrzec ich charakter służebny⁶⁰.

Działania przekraczające zwykłą administrację, wprowadzanie większych zmian, itp. muszą być uzgodnione z Radą wspólnoty, a w określonych sytuacjach wymagają ponadto zgody inspektora i jego Rady⁶¹. Ekonom odpowiada także za wywiązywanie się z zobowiązań finansowych wobec inspektorii, przekazywanie tamże nadwyżek pieniężnych, wypełnianie zobowiązań, spłacanie długów⁶². Tak, jak i na innych szczeblach zarządu, ekonom zobowiązany jest do składania sprawozdań. Czyni to wobec przełożonego wspólnoty i jego Rady; raz w roku, lub na żądanie, przekazuje sprawozdanie inspektorowi i ekonomowi inspektorialnemu⁶³. W sporządzaniu sprawozdań, bilansów i preliminarzy, programów ekonomicznych oraz praktycznej ich realizacji, ekonom może korzystać z pomocy konsulty współbraci, jeśli taka jest ustanowiona w inspektorii; w razie potrzeby korzysta z pomocy fachowców niesalezjanów⁶⁴.

ZAKOŃCZENIE

Przegląd prawa własnego Towarzystwa św. Franciszka Salezego, w odniesieniu do urzędu ekonoma, ukazuje zgodność z normami prawa powszechnego Kościoła. Ekonoma generalnego wybiera się w czasie Kapituły generalnej, pozostałych administratorów mianuje się, po uprzedniej konsultacji. Jest to urząd kadencyjny. Prawo własne szczegółowo stanowi o obowiązkach ekonomów, na poziomie zarządu centralnego Towarzystwa Salezjańskiego, inspektorii i pojedynczego domu.

Nowością jest możliwość powierzenia zadań administracyjnych w domu zakonnym osobie świeckiej. To opcjonalne rozwiązanie może być wpisane w *Dyrektorium Inspektorialne*. Ze względu na krótki czas od uchwalenia tej zmiany, trudno jest ocenić jej praktyczne znaczenie.

Zapisy *Konstytucji, Regulaminów Ogólnych*, innych zbiorów prawa oraz komentarzy, a dotyczące ekonomów, ich zadań oraz spraw ekonomicznych, mocno podkreślają duchowe znaczenie administracji. Dobra doczesne służą realizacji charyzmatu, są podporządkowane wychowaniu młodzieży i ewangelizacji. Zgromadzenie Salezjańskie potrzebuje środków materialnych, aby prowadzić dzieła

⁶⁰ *Program życia salezjanów Księdza Bosko*, dz. cyt., s. 681. Por. *Konstytucje*, art. 77.

⁶¹ Por. *Regulaminy*, nr 200; sytuacje wymagające odniesienia do inspektora i jego Rady, podają *Konstytucje*, art. 188.

⁶² Por. *Regulaminy*, nr 201.

⁶³ Por. tamże, nr 202.

⁶⁴ Por. tamże, nr 185.

apostolskie, ale każdy administrator ma postępować jako depozytariusz dóbr Kościoła⁶⁵.

Św. Jan Bosko, założyciel salezjanów, z jednej strony pokładał wielką ufność w Opatrzności Bożej i pomocy Maryi Wspomożycielki Wiernych. Z drugiej zaś strony był roztropnym i przezornym administratorem, „chodził po ziemi”⁶⁶. Ksiądz Bosko powiedział do swoich duchowych synów: „to, co posiadamy nie jest nasze, lecz ubogich; biada nam, gdybyśmy tego dobrze nie spożytkowali”⁶⁷.

Posługa ekonomów jest trudna. Ich działanie we współczesnym świecie, tzn. także w gąszczu państwowych norm prawnych i administracyjnych, wymaga ciągłego pogłębiania wiedzy. Dlatego potrzebne są inicjatywy przełożonych, takie jak szkolenia teoretyczne i praktyczne, publikacja materiałów pomocniczych itp., aby administratorzy podołali swym zadaniom. Oprócz tych działań, ważna jest jednocześnie wierność normom prawnym (prawo kanoniczne powszechne i własne), co jeszcze skuteczniej pozwoli salezjanom wypełnić misję, jaką mają do spełnienia w Kościele.

THE ECONOMER'S FUNCTION IN THE SOCIETY OF ST. FRANCIS DE SALES' OWN LAW

Summary

The economer's function is to administer ecclesiastical goods that belong to religious legal entities. The position of economer is provided for by the Canon Law. Details regarding the requirements for the economer's position and his duties are included in a religious institute's own law. The review of the Society of St. Francis de Sales' own law, presented in this article shows its compliance with the common law of the Church. The economer general is elected at the general council, other administrators are appointed after previous consultation. The economer's position is a term office. The Society's own law defines in detail the economer's assignments at the level of the Society of St. Francis de Sales' central office, province and particular houses.

The constitutional regulations of that institute strongly emphasize the spiritual significance of administration. Temporal goods help to attain the Salesian spirit, they are subordinated to the education of the young and evangelization. St. John Bosco, the founder of the Salesians, put his trust in God's Providence and the assistance of Mary Help of Christians but at the same time he was a prudent and far-sighted administrator who had his feet firmly on the ground.

The ministry of economers is difficult. Working, as they do, in the modern maze of national legal and administrative norms, they must constantly deepen their knowledge. For this reason some additional initiatives are necessary, such as organizing theoretical and practical training, publishing subsidiary literature, etc. At the same time it is allegiance to legal norms (canon, common and own law) that will let Salesians accomplish their ecclesiastical mission.

(Translated by M. Zawistowska)

⁶⁵ Por. *Program życia salezjanów Księdza Bosko*, dz. cyt., s. 672.

⁶⁶ Por. tamże, s. 670.

⁶⁷ Tamże.

Keywords: econom, finance officer, administrator, salesian econom, estate administration, ecclesiastical goods

Nota o Autorze: **Ks. DR ARKADIUSZ DOMASZK** – absolwent Uniwersytetu Kard. Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, adiunkt na Wydziale Prawa Kanonicznego UKSW w Warszawie, wykładowca w Wyższym Seminarium Duchownym SDB w Krakowie. Zainteresowania naukowe: prawo posługi nauczania, normy ogólne prawa kanonicznego, dobra doczesne Kościoła, prawo wyznaniowe.

Słowa kluczowe: ekonom, administrator, ekonom salezjański, administracja, dobra kościelne

